

ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 351.745.7+343.985

Асадчих Олександр Михайлович –
здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

Особливості характеристики злочинних груп, які вчиняють крадіжки з дачних будинків

У статті розглянуто особливості характеристики злочинних груп, які вчиняють крадіжки з дачних будинків. Визначено типові дії осіб у складі злочинної групи шляхом розподілу їх ролей.

Ключові слова: злочинна група, крадіжка з дачного будинку, пособник, злочинна розвідка.

Постановка проблеми. Стаття 41 Конституції України визначає, що "...кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї індивідуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом..." [1]. У Конституції України також закріплено юридичні гарантії забезпечення і захисту прав власності, а саме, в ст. 41 зазначається "...ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним..." [1].

Однак, не дивлячись на досить чітку правову регламентацію забезпечення права власності, аналіз статистичних даних показників свідчить про збільшення в останні роки кількості майнових злочинів, у тому числі й крадіжок.

Так, у 2008 році вчинено 110 954 крадіжки, у 2009 р. – 175 876, 2010 р. – 254 755, 2011 р. – 277 598, 2012 р. – 241 050 (станом на 20 листопада 2012 р.).

© О. М. Асадчих, 2013

З моменту набрання чинності новим КПК України (з 20 листопада 2012 р.) до 1 квітня 2013 р. вчинено 132 651 крадіжку.

Серед вказаної кількості крадіжок значну частину складають крадіжки особистого майна громадян із дачних будинків. Зокрема, у 2010 році (запроваджено форму статистичної звітності за фактами вчинення крадіжок з дачних будинків) учинено 6020 злочинів вказаної категорії, в 2011 р. – 8212, 2012 р. (до 20 листопада 2012 р.) – 6712. На жаль, після набрання чинності новим КПК України [2], в статистичній звітності не передбачено ведення окремої статистики щодо крадіжок, учинених з дачних будинків.

Аналіз показників структури злочинності дає підстави стверджувати, що одним із найбільш поширених видів злочину є крадіжки. Цей вид злочину характеризується високою латентністю щодо розкриття і, особливо, це стосується крадіжок із дачних будинків. Специфіка даної категорії злочинів зумовлена тим, що такі злочини здебільшого вчиняються в час, коли господарі не відвідують свою власність протягом тривалого терміну (з пізньої осені до початку весни). Складність їх попередження й розкриття полягає в тому, що ймовірність збереження слідів, встановлення свідків (очевидців) злочину та викрадених речей значно знижується у зв'язку з тривалим часовим періодом після вчинення злочину, погодними умовами тощо. В тім головним напрямом діяльності правоохоронних органів є встановлення осіб, які вчинили крадіжку з дачного будинку.

Останнім часом проблеми надання характеристики та визначення осіб, які вчиняють злочини в складі злочинної групи, досліджувалися такими фахівцями як А. І. Берлач, О. Ф. Долженков, Д. Й. Никифорчук, В. Г. Телейчук, О. О. Подобний, В. М. Цимбалюк та інші, проте їхніх працях розглядалися лише окремі види злочинів, а питання особливостей характеристики злочинних груп, які вчиняють крадіжки з дачних будинків, ними не досліджувалися.

Метою статті є визначення та надання характеристики особам, які вчиняють крадіжки з дачних будинків у складі злочинної групи.

Однією з найважливіших умов ефективної протидії оперативними підрозділами крадіжкам із дачних будинків є рівень обізнаності оперативних працівників з особливостями їх вчинення, тобто знання обставин події вчиненого злочину – його характеристики. Під характеристикою розуміють “опис, визначення найважливіших і прикметних особливостей, властивостей, явищ, процесів, об'єктів або їхніх структурних елементів, а також методів, за допомогою яких вони досліджуються” [3, с. 322]. В галузях сучасної юридичної науки існує декілька видів характеристик злочинів: кримінально-правова, кримінологічна, криміналістична, судово-психологічна та ін. [4, с. 170]. Досліджуючи

кримінальні правопорушення, в науці використовують кримінально-правову, кримінологічну, криміналістичну, психологічну, економічну та інші характеристики. А з метою наукового обґрунтування діяльності оперативних підрозділів у процесі попередження та розкриття злочинів, науковцями (фахівцями) теорії ОРД було розроблено оперативно-розшукову характеристику злочинів, визначено її елементи (структуру), які ґрунтуються на кримінально-правовій, кримінологічній, криміналістичній, психологічній, економічній та інших характеристиках злочинів.

Значимо, що знання особливостей вчинення кримінальних правопорушень, тобто оперативно-розшукова характеристика злочинів, повинно дати наглядне уявлення про те, які заходи можуть бути проведені та з якою метою, що надасть можливість працівникові оперативного підрозділу визначити основні форми та способи вчинення крадіжки, змоделювати злочинну поведінку осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, намітити порядок дій при фіксації протиправної діяльності. До того ж її використання сприяє здійсненню заходів у протидії злочинам.

Як нами зазначалось вище, досить важливим є встановлення оперативним працівником особи, яка готує, вчиняє чи вчинила злочин, у тому числі крадіжку з дачного будинку. Втім, для її встановлення необхідно володіти певними знаннями, навичками про категорію осіб, які можуть вчиняти крадіжки. Кримінальне право визначає дану особу як суб'єкт злочину (кримінального правопорушення), під яким розуміється фізична особа, яка на момент скоєння нею злочину досягла встановленого законом віку і була осудною [5, с. 92]. Зі змісту ст. 185 КК України можна констатувати, що суб'єктом крадіжки з дачного будинку може бути будь-яка фізична осудна особа, що досягла 14-річного віку [6, с. 558]. Натомість, теорія оперативно-розшукової діяльності визначає, що кримінальні правопорушення, в тому числі крадіжки з дачних будинків, які готують, вчиняють, вчинили та сприяють вчиненню злочинів даної категорії. На думку В. Д. Ларичева, в теорії оперативно-розшукової діяльності, особа злочину – це кримінальна особистість, як об'єкт комплексного вивчення її типових ознак, придатних для використання пошукових якостей для виявлення та розкриття замаскованих злочинів [7]. Інформація про особу злочинця дозволяє тактично грамотно проводити заходи при вирішенні конкретних задач розкриття та максимально повно виконувати завдання оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінального провадження.

Досліджуючи питання вчинення крадіжок з проникненням до дачного будинку, нами встановлено, що вони найчастіше вчиняються в складі групи (73,8 %). Так, Кримінальним законодавством України (ст. 28) [8] передбачається відповідальність за вчинення злочину гру-

пою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією. Зокрема, визначено чотири групи, а саме:

– група осіб без попередньої змови – це двоє або більше виконавців, які утворили групу для спільного вчинення злочину без попередньої домовленості між собою про вчинення крадіжки з дачного будинку. Учасники вчинення кримінального правопорушення діють як співвиконавці, при цьому можливий технічний розподіл функцій, за якими кожен співучасник виконує певну роль (38,1 %);

– група осіб, що діють з попередньою змовою, означає спільне вчинення кримінального правопорушення, тобто крадіжки з дачного будинку, декількома (двома і більше) суб'єктами злочину, які заздалегідь домовились про спільне його вчинення (84,7 %);

– організована група – це стійке об'єднання декількох осіб (трьох і більше суб'єктів злочину), які попередньо зорганізувалися для готування або вчинення злочинів (6,3 %). Ознаками організованої групи є: наявність декількох осіб (трьох або більше); попередня їх зорганізованість у спільне об'єднання для готування або вчинення двох чи більше злочинів; стійкість такого об'єднання; об'єднаність злочинів єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану; обізнаність усіх учасників такої групи з цим планом. Діяльність учасників організованої групи може характеризуватися як розподілом ролей, так і співвиконавством або ж поєднанням цих форм співучасті. З огляду на крадіжки з дачних будинків, організована група характеризується: участю двох і більше осіб; небезпечним різновидом корисливих посягань на власність; створенням групи для вчинення серії крадіжок з попередньою ретельною розвідкою об'єктів; постійною спільною діяльністю попередньо зорганізованих групою осіб; об'єднанням намірів співучасників на вчинення одного чи кількох злочинів. Дана група також характеризується здійсненням значної кількості підготовчих дій, як нами зазначалося вище, здійснення “злочинної розвідки”, що надає можливості оперативному підрозділу, в разі належної оперативної роботи на даному напрямку, своєчасно виявляти злочинні наміри та припиняти їх на стадії підготовки;

– злочинна організація визнається як об'єднання осіб (суб'єктів злочину), яке: є стійким; ієрархічним; об'єднує декількох осіб (трьох і більше); за попередньою змовою зорганізоване його членами або структурними частинами для спільної діяльності; метою такої діяльності є: безпосереднє вчинення ними тяжких або особливо тяжких злочинів; керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб; забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп (1,3 %) [6, с. 83–87].

Відзначимо, що дані групи крадіїв необхідно розподілити на дві підгрупи: ті, що вчиняють крадіжки епізодично, й ті, що займаються ними систематично з метою отримання матеріальних благ. Тобто, до першої можна віднести осіб, які діють без попередньої змови, а також з попередньою змовою, але із умислом спланувати та вчинити лише один злочин (хоча вони також можуть зібратися в подальшому для вчинення іншої крадіжки). Що ж стосується другої, то до неї відносяться особи, що діють з попередньою змовою (в тому числі організована група та злочинна організація), які організовують і планують здійснення низки крадіжок дослідженого виду. Зауважимо, що кримінальним законодавством передбачено відповідальність, як кваліфікуючі ознаки вчинення злочинів: – повторно; – за попередньою змовою групою осіб; – у великих розмірах і в особливо великих розмірах; – організованою групою, а також крадіжка: поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище; що завдала значної шкоди потерпілому [6, с. 558–562].

Вчинення крадіжок, пов'язаних із проникненням до дачного будинку, як нами зазначалося, характеризується розподілом між її учасниками ролей, тобто дій, які вони повинні виконувати, зокрема – це особи, які наводять злочинців на об'єкт посягання (навідники), здійснюють злочинну розвідку та забезпечують реалізацію викраденого майна.

Навідниками можуть бути як члени злочинної групи, так і особи, які сприяють злочинцям здійснити свої наміри. В кримінальному праві дану особу визначено як пособника, тобто той, що сприяє вчиненню злочину порадами чи вказівками, надає іншим співучасникам інформацію щодо найбільш прийнятних місця, часу, способів учинення злочину та інших обставин, які є необхідними для реалізації спільних злочинних намірів [6, с. 78–83]. Навідника використовують переважно при вчиненні складної крадіжки. Тому, якщо злочинець обкрадає тільки одну будівлю, без розвідки інших, а в приміщенні забирає найцінніші речі без порушення обстановки приміщення, то можна вважати, що він діяв на основі наводки. Наводку можуть здійснювати: особи, які відбували покарання у місцях позбавлення волі разом із злочинцем, котрий звільнився з ізоляторів тимчасового тримання раніше наводчика; раніше судимі місцеві жителі, які дають відомості злочинцю, який прибув на дане місце; громадяни, що передають відповідні відомості у випадковій розмові тощо. При цьому наводчик може бути як професіоналом, так і випадковим громадянином.

Що стосується вчинення особами “злочинної розвідки” щодо дачного будинку, то вона характеризується проведенням її як особисто (тобто особою, яка одноособово вчиняє злочин) або через навідника. В обов'язки даної особи входять: вибір дачного будинку; перевірка наявності в ньому мешканців і сусідів; установлення особливостей будів-

лі (охорона, сигналізація, собаки тощо); встановлення наявності речей, які становлять злочинний інтерес; встановлення шляхів прибуття до дачного будинку, проникнення в будівлю, зникнення з місця події та інші відомості, в залежності від об'єкта на якому планується вчинення крадіжки. Вони також приймають рішення у виборі засобів чи знарядь злочину, що полягає у виборі різних предметів матеріального характеру, за допомогою яких можна здійснювати вплив на потерпілого, предмет злочину чи іншим чином полегшити досягнення злочинного результату (зброя, засоби зв'язку, транспорт, документи тощо). Здебільшого в крадіжках даного виду є дещо спільне, зокрема під час їх вчинення злочинці ведуть ретельну і тривалу підготовку. Особливо важливу роль відіграє вивчення об'єкта злочинного посягання (злочинна розвідка). Оскільки від правильності та повноти проведення розвідки залежить успіх вчинення крадіжки. Особи, що мають намір вчинити крадіжку, вивчають особливості дачної будівлі: огорожу території; наявність собак; шляхи можливого зникнення із території; план будівлі (наявність вхідних дверей, вікон і даху); наявність охоронної сигналізації; тощо. Також у процесі вивчення об'єкта злочину визначаються час і шляхи приїзду (від'їзду) власників дачного будинку та їх сусідів. Розвідку об'єкта злочинного посягання здебільшого здійснюють кваліфіковані злочинці, які ретельно планують проведення дій. Про правильну спланованість крадіжки свідчать відсутність свідків злочину, слідів і знарядь проникнення до дачного будинку. В розвідку також може входити процес готування до злочину, який включає підготовку спільників: вивчення особливостей користування знаряддями злочину дверей, вікон тощо, набуття навичок щодо вимкнення сигналізації, яка встановлена в дачному будинку; відпрацювання шляхів прибуття та відбуття з об'єкту посягання.

До осіб, які забезпечують реалізацію викрадених речей, відносяться: особи, які здійснюють реалізацію викрадено особисто майна (наприклад, через мережу Інтернет тощо); працівники по продажу та перепродажу майна (ломбарди, ринки, магазини тощо); особи, які здійснюють реалізацію через знайомих, але їм не відомо, що дані речі здобуті злочинним шляхом (на ринках, у магазинах тощо). У кримінальному законодавстві дану особу визначено як пособника, а її дії виражаються у сприянні вчиненню злочину шляхом придбання чи збуту викраденого [5, с. 78–83].

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що знання особливостей характеристики злочинних груп, які вчиняють крадіжки з дачних будинків, надасть можливість оперативному працівникові здійснювати попереджувальні заходи щодо вчинення даних злочинів, а також виявляти та здійснювати фіксацію дій злочинних груп у разі вчинення ними крадіжки даного виду.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90–91 – 19 квіт.
3. Юридична енциклопедія / [за ред. кол. В. П. Горбатенка, М. П. Зяблюк, Ю. С. Шемшученка та ін.] ; Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана. – К., 2004. – Т. 6. – Т–Я. – 768 с.
4. Лук'янчиков Б. Є. Поняття і види характеристик злочинів / Б. Є. Лук'янчиков, Є. Д. Лук'янчиков // Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України. – Львів : Львів. ІВС при НАВСУ, 2000. – С. 170–177.
5. Словничок юридичних термінів : [навч. посіб.] / Уклад. В. П. Марчук. – К. : МАУП, 2003. – 128 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : [у 2 т.] / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – [3-те вид., перероб. та доп.]. – К. : Алерта ; Центр учбової літ-ри, 2009. – Т. 1. – 964 с.
7. Ларичев В. Д. Оперативно-розсыскная характеристика экономических преступлений : понятие и содержание / В. Д. Ларичев // Оперативник (сыщик). – Москва, 2009. – Вып. № 1 (18). – С. 11–16.
8. Мельник М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – [5-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Юрид. думка, 2008. – 1216 с.

В статье рассмотрены особенности характеристики преступных групп, совершающих кражи из дачных домов. Определены типичные действия лиц в составе преступной группы путем распределения их ролей.

The article is devoted to the examination of the criminal group's characteristics which commit the theft of country houses. The typical actions of persons within the criminal group by dividing their roles are determined.

Стаття надійшла до редакції журналу 1 березня 2013 року.